

УДК 32.019.5

Мордовець М. В.

ПОЛІТИЧНА АКТИВНІСТЬ VS ПОЛІТИЧНОГО АКТИВІЗМУ: ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО РОЗРІЗНЕННЯ

У статті представлено аналіз змістовного значення поняття «активізм» з урахуванням існуючих його різномісних і зроблена спроба встановлення найбільш адекватного сутнісного обсягу цього поняття у порівнянні з поняттям «соціально-політична активність». Представлені форми сучасного активізму як ілюстрації до визначення теоретико-концептуального змісту поняття.

Ключові слова: соціально-політична активність, політичний активізм, політичний процес, форми участі, форми протесту.

Мордовець М. В. Политическая активность VS политическому активизму: особенности концептуального различения.

В статье представлен анализ содержательного значения понятия «активизм» с учетом существующих его разнотолкований и сделана попытка установления наиболее адекватного сущностного объёма этого понятия в сравнении с понятием «социально-политическая активность». Представлены формы современного активизма как иллюстрации к определению теоретико-концептуального содержания понятия.

Ключевые слова: социально-политическая активность, политический активизм, политический процесс, формы участия, формы протеста.

Mordovez M. V. Political activity VS political activism: features of conceptual difference.

The term “activism”, which is synonymous with the terms “social activity”, “social movement”, “socio-political activity”, “political participation”, “lobbying”, has become popular in the political rhetoric of the Post-Soviet countries. Scientists distinguish and other forms of the activism. By this way “activism” is defined as a disinterested activity, based on the inner motivation; as the efforts to promote or prevent social, political, economic or ecological changes or stagnation; as a form of political extremism or as the movement of the new generation, which has as an aim to stress on the self “deviation” from the stereotypes that used to be before that as “stepwise aggression”. That explains mostly the negative perception of the term “activism” as complex action of anti-systematical directionality.

The urgent problem in the socio-political discourse is the determination of the term “activism” that is proved by the significant number of works on this topic.

Nowadays there are in use terms: eco-activism (O. Usacheva, I. Khaliy, O. Janizkiy), activism-anti-consumerism (N. Klein, V. Merzlyakova, G. Zopolzkih, etc.), youth activism (E. Omelchenko, T. Szcsepanska), media-activism (A. Belyakov, O. Matveytsev, D. Rashkoff), cyber-activism (D. Denning), judicial activism (E. Haywood), sextremism (L. Offmann, M. Dmitrieva), LGBT-activism (V. Sukovataya, D. Vershinina, A. Gorshkov), traditional and post-traditional activism (P. Fridman), activism-craftimism (K. Hiller), etc. Considering that the term “activism” is spreading through socio-political discourse there is a problem of defining of this term that is proved by the works of following authors: O. Bikbov, M. Gorniy, O. Omelchenko, N. Radina, K. Chystyakova, I. Khaliy, O. Hansen-Lowe, O. Usachova, D. Fillipova, P. Fridman, T. Szcsepanska, O. Janizkiy, etc.

The use of the term “political activism” is directed on emphasizing the demonstrative form of the protest socio-political behavior. The forms of which became radical anti-consumer actions; practices of “barrier” or “culture jamming”, hacktivism; practices of “voluntary simplicity”, consumer retreatism, downshifting, de-growth, frugalizm; sextremism. The subjects of the

movement are youth subcultures, left-wing movements, utopians.

The content analysis of the term “activism” is represented in the article considering its variable definitions. The attempt to establish the most adequate definition has been made by comparison with the term “socio-political activity”. The forms of the modern activism are represented as the illustrations to the determination of the theoretical and conceptual content of the term: 1) radical anti-consumption movements; 2) practices of “barrier” or “culture jamming”, hacktivism; 3) practices of “voluntary simplicity”, consumer retreatism, downshifting, de-growth, frugalizm; 4) sextremism.

All mentioned forms of the modern activism show the variety of the demonstrative behavior directed besides at the changing of socio-political situation, at the demonstration of the self-position to the last one. Clear is that this forms of activism “carnavalesque turn upside down” the system of traditional political participation probably because of the high level of the distrust to it, as to the mechanism of the real political process. Obviously, the term “political activism”, narrowing the term “activism”, is related to the phenomena of systematic activity of the subjects that directed their efforts at the permanent, perceived, demonstrative participation in the politic. So, the use of the term “political activism” is directed at emphasis on exalted, demonstrative form of the protective socio-political behavior.

The term “socio-political activism”, in comparison with the term “socio-political activity”, is negative and directed at the emphasizing on the untraditional, expressive, extremist forms of the socio-political behavior directed besides at the result, at the demonstration of the protest.

Key words: social and political activity, political activism, political process, participation forms, protests forms.

Політична активність як тип соціальної поведінки привертає увагу дослідників, оскільки супроводжує процеси трансформації соціально-політичної системи. З одного боку, політична активність визнається формою суб'єктивної самореалізації людини, з іншого – формою організації колективної цілісності. Як форму суб'єктивної самореалізації політичну активність розглядав ще Аристотель, який вважав, що займатися політикою людину спонукає її власна природа, тому він називає людину політичною твариною. Втім, політика є сукупністю відносин між великими соціальними групами: етносами, націями, станами, класами, конфесійними спільнотами, партіями, державними утвореннями, ін. Відповідно, політичними слід вважати дії, в яких втілюються формальні або неформальні міжгрупові відносини. При цьому сфера політичної активності включає соціальні дії від індивідуального лідерства до державного регулювання життєдіяльності суспільства, публічних акцій, цивільних і міжнародних взаємин, конфліктів, воєн та ін.

У політичній риториці пострадянських країн популярності набув термін «активізм», якому синонімічні: «громадська діяльність», «громадський рух», «суспільно-політична активність», «політична участь», «лобіювання». Цей список поширено такими термінами, як «хактивізм», «кібертероризм» та ін. З огляду на поширення терміну «активізм» у суспільно-політичному дискурсі є проблема визначення цього поняття, про що вказують роботи таких авторів, як О. Бікбов, М. Горний, О. Омельченко, Н. Радіна, К. Чистякова, І. Халій, О. Ханзен-Льове, О. Усачова, Д. Філіпова, П. Фрідман, Т. Щепанська, О. Яніцький та ін. Отже, метою статті є аналіз змістовного значення поняття «активізм» з огляду на існуючі тлумачення та встановлення прийнятного сутнісного обсягу у порівнянні з поняттям «соціально-політична активність».

В американському варіанті активізм – це діяльність, яка виконується безкорисливо з внутрішніх спонукань: підтримка прав меншин, підтримка руху проти дискримінації груп, захист природи, підтримка політичних партій або компаній. Активізм складається із зусиль щодо сприяння або перешкоджання соціальним, політичним, економічним або екологічним змінам або застою. Активізм може приймати широкий діапазон форм від написання листа в газету до політичних кампаній, економічної активності, такої, як бойкоти, мітинги, страйки,

голодування.

За даними К. Чистякова термін «активізм» називає різновид політичного екстремізму. Автор зазначає, що термін виник у середовищі російської еміграції в 20-х роках, а його рання згадка міститься в роботах П. Струве, який вважав «активістами» діячів тих організацій, які ведуть боротьбу з більшовиками. З часом термін отримав більш широке тлумачення: «активістами» стали називати всіх, хто боровся з радянською владою. Він став використовуватися вченими, військовими, громадськими діячами, публіцистами (П. Краснов, Г. Федотов, ін.). Отже, активізмом К. Чистяков називає «політичну доктрину тієї частини російської еміграції, яка вела боротьбу з більшовицькою владою в Росії з метою її повалення» [1].

Існує версія, що термін «активізм» набув першого визначення на початку ХХ ст. у роботі німецького літератора Курта Хіллера «Про місце активізму» для позначення нових тенденцій в літературі, що пізніше увійшли в історію під назвою «експресіонізм» [2, с. 846–850]. К. Хіллер визначив «активізм» як рух нового покоління, який має за мету підкреслення власного «відхилення» від існуючих до того стереотипів, виклик резонансу, епатування публіки. Така «активістська»/ «поведінкова» складова авангарду – невід’ємна частина експресіоністського руху. За визначенням австрійського славіста А. Ханзен-Леве, «ранній активізм в Німеччині намагався залучити до творчого акту публіку і в своїх публікаціях, друкованих органах і організованих угрупованнях демонстрував протидію сталим порядкам і всіляко цю публіку епатував новаторськими ідеями й екстравагантними витівками». Такий «активізм» характеризується як «гносеологічний експеримент», оскільки ця «епатуюча агресія» – ляпас «суспільному смаку», будучи не рукоприкладством, а естетичною провокацією, через сміх спонукає до рефлексії» [3, с. 65–66]. Тема «великого міста» у експресіоністській версії знайшла риси «демонічності і динамічності», які були зараховані до стилеутворюючих рис літературного експресіонізму.

Отже, історія походження терміну «активізм» підкреслює, що його використання пов’язується з експресивною дією, з демонстративною опозиційністю системі. На думку В. Тітова та О. Газова, «у громадського активіста, який хоче займатися політикою всерйоз, є три шляхи: шлях у мирні парламентські партії, шлях у навколополітичний «кримінал» або шлях в гучну і яскраву, але, загалом-то, безперспективну «движуху» [4].

Демонстративна опозиційність, карнавальність, заперечення стереотипу супроводжує змістовні особливості будь-яких форм активізму. З цього виникає негативне сприйняття «активізму» як комплексної дії антисистемної спрямованості. На ідеологічно усвідомлений і спрямований характер такої дії вказує і форма вживання терміну, яка містить суфікс «ізм».

На особливості ідеологічного усвідомлення звертають увагу автори енциклопедичного словника з філософії під редакцією А. Івіна (2004 р.), де наведено визначення: «активізм» – це філософська концепція, яка вважає активність, діяльність, зокрема духовну активність, сутністю реальності; уявлення про те, що сутність людини полягає не в спогляданні, а в діяльному перетворенні зовнішнього світу; моральна вимога завжди переходити від теоретичних висновків до практичних дій. Поняття чистого акту, висхідне до аристотелівської концепції божества, широко використовувалося схоластичною думкою, а потім Г. Лейбніцем, І. Фіхте та ін. Активізм означає переконання, що рішення проблеми істини не може бути знайдено за допомогою абстрактного теоретизування; насамперед предметна, перетворююча світ діяльність є ключем до істини [5].

На початку ХХІ ст. виникли спроби визначити різновиди активізму. Американський дослідник, ідеолог Інституту Систейдинга Петрі Фрідман структурно поділив активізм на «традиційний» (folk activism) та «пост-традиційний». Так, «пост-традиційний» – це «новий тип політичного активізму, заснований не на прагненні діяти взагалі, а на прагненні діяти для втілення ...продуманої стратегії». «Сучасна дурна» політика, – зазначає П. Фрідман, – є результатом інтуїтивного традиційного активізму, в основі якого – інстинкт, що вимагає домагатися політичних змін шляхом міжособистісної взаємодії» [6]. На думку дослідника,

щоб змінити ситуацію, суспільство має експериментально модифікувати мережу стимулів, що обумовлюють політичну поведінку; створити нові політичні інститути, які б створили конкуренцію універсальному політичному стандарту – демократії, яка помилково визнана кращим стандартом правління.

Дослідники виокремлюють і інші різновиди активізму. Сьогодні використовують терміни: еко-активізм (О. Усачева, І. Халій, О. Яницький); активізм-антиконсьюмерізм (Н. Кляйн, В. Мерзлякова, Г. Запольських та ін.); молодіжний активізм (Е. Омельченко, Т. Щепанська); медіа-активізм (А. Беляков, О. Матвейчев, Д. Рашкофф); кібер-активізм (Д. Денинг); судовий активізм (Е. Хейвуд), секстремізм (Л. Оффманн, М. Дмитрієва); ЛГБТ-активізм (В. Суковата, Д. Вершиніна, А. Горшков); традиційний та посттрадиційний активізм (П. Фрідман); активізм-крафтивізм (К. Хіллер) тощо.

Відомо, що Артур Шлезінгер першим ввів термін «судовий активізм» у січні 1947 р., використавши його в роботі «Верховний суд: 1947», що надрукована в «Fortune Magazine». За визначенням Е. Хейвуда в авторському підручнику «Політологія» (2005 р.), термін «судовий активізм» означає прагнення суддів виступати арбітрами у колізіях політичного характеру не обмежуючись власними обов'язками правотлумачення. Отже, і тут читається негативне ставлення до «активності» як демонстративної поведінки.

Очевидно, що поняття «політичний активізм», звужуючи поняття активізм, пов'язане з феноменом системної дії суб'єктів, які спрямовують зусилля на постійну, усвідомлену, демонстративну участь у політиці.

Отже, використання терміна «політичний активізм» спрямоване на підкреслення екзальтованої, демонстративної форми протестної соціально-політичної поведінки. Її формами стали такі види активізму, як 1) радикальні антиконсьюмерістські дії; 2) практики «перешкод» чи «глушіння культури», хактивізм; 3) практики «добровільної простоти», споживчий ретретизм, дауншіфтинг, дегроус, фругалізм; 4) секстремізм. При цьому суб'єктами руху є молодіжні субкультури, ліві рухи, утопісти [7, с. 1–17].

Антиконсьюмерістські рухи – громадські протестні прояви, де об'єктом протесту виступають положення ідеології консьюмерізму – споживчої поведінки людини епохи капіталізму [8, с. 92]. Прихильники антикорпоративних (антиконсьюмерістських) акцій, спираючись на критику споживацтва філософа Бернара Стіглера, вважають, що сучасний капіталізм регулюється споживанням, а не виробництвом; рекламні технології по створенню споживчої поведінки призводять до руйнування психічної та колективної індивідуальності, до плеонексії, гіперспоживання; зростання корпорацій ставить під загрозу владу національних держав і суспільну сферу.

У західній науці для позначення активізму, що виникає на основі життєвої ідеології, розбіжної із загальноприйнятими нормами і цінностями суспільства споживання, використовували поняття «культурне творення» і «рух культурних перешкод». В Австралії широке поширення набув термін «кардинальна зміна», що означає відмову від міського життя на користь «простого життя» у сільських прибережних районах.

Так, до радикальних антиконсьюмерістських дій відносяться терористичні атаки американського вченого Унабомбера (прізвисько математика і соціального критика Т. Д. Качинські) в 1980–1990-х рр., який здійснював територистичні акти (відправив поштою 16 саморобних бомб у різні університети і авіакомпанії США; в результаті загинуло 3 і поранено 23 людини), обґрунтовуючи їх власною теорією, викладеною ним у «Маніфесті знищення економічної і технологічної основи сучасного суспільства».

Ще одним видом радикального антиконсьюмерізму є діяльність представників «Ситуаціоністського Інтернаціоналу», одним з гасел якого стало: «Відносини повинні будуватися на терорі, якщо не на пристрасті». Організація заснована 5 грудня 1957 р. на міжнародному конгресі «революційно активних художників». Крім естетично-культурного посилення, ситуаціоністи орієнтовані на досягнення політичної мети. Ідеолог Інтернаціоналу Г. Дебор вважав, що революціонери повинні спиратися не на інтереси класів, а на власні

інтереси. Визначивши своїм завданням «соціальну революцію», ситуаціоністи прагнуть покласти край капіталістичному відчуженню людства, замінивши його ерою звільнення існування, де життя стає мистецтвом, яке в ситуаціоністському трактуванні тяжіє до креативних практик. У Росії в якості послідовників ситуаціоністів визнана арт-група «Війна», що відома хуліганськими акціями на межі художнього перформансу та порушення закону.

Практики «перешкод» спрямовані на створення перешкод для ефективного функціонування соціоекономічної системи (фізичних, символічних, фінансових та ін.) Наприклад, привласнення чи псування реклами – дії, спрямовані на створення «підривного ефекту». Н. Кляйн називає такі практики «глушінням культури», визначаючи цю діяльність як зміну, трансформацію інформації до якісної зміни її змісту, наприклад, до протилежного (країна Мальборо стає у «глушників» «Країною раку», а логотип Apple перетворюється в череп) [9, с. 354–358]. Явний антиконсьюмерістський вектор, спрямований на створення перешкод споживанню, характерний для діяльності так званих «груп прямої дії». Одна з них – група «ритуального» опору «Whirl-Mart» – використовує в якості протесту «об'єднаний експеримент» і «ритуальні видовища», що поєднують в собі «мистецтво і дію». Активісти групи зазвичай заходять у великі торгові центри і починають мовчки возити по рядах порожні візки для покупок. Тим створюються фізичні та психологічні перешкоди для покупців.

«Практику перешкод» використовують і феміністські рухи в межах антиконсьюмерістських акцій. З 1960-х років феміністки піддавали критиці левову частку рекламних звернень, в яких була представлена жінка-домогосподарка. Вони розглядали таку рекламу як сексистську, що принижує жінок і спрямована на закріплення гендерної нерівності.

До антиконсьюмерістської практики «перешкод» відносять і так званий «хактивізм». Термін виник із з'єднання двох слів «hack» і «activism» і позначає вид соціального протесту, заснованого на заподіянні шкоди комп'ютерним мережам і їх користувачам з використанням Інтернет-технологій. Хактивізм включає віртуальні «сидячі страйки» і блокади, «бомбардування» електронної пошти, web-хакерство, комп'ютерні зломи, використання комп'ютерних вірусів. У політизованому варіанті хактивізм постає формою шпіонажу, інформаційного впливу, протесту. Прикладами є злом комп'ютерної мережі ВМС США іранськими хактивістами у 2013 р., або злом урядових сайтів України в 2012 р.

Практики «добровільної простоти», «простого життя» визначаються як відмова від матеріалістичних принципів життя. Незважаючи на глибоке історико-філософське коріння цієї ідеї, в сучасному значенні термін був вперше використаний в другій половині 1930-х Р. Греггом, а популярність отримав на початку 1980-х завдяки Дуейну Елгіну, який описав випадки «ззовні простого, але внутрішньо багатого життя» в США. Життя «добровільної простоти», за думкою Д. Елгіна, означає свідоме життя на основі безпосереднього аналізу всієї перспективи життя людства [10, с. 32]. Такий стиль життя слід розрізняти із фактом спрощення характеру споживання через економічну кризу («недобровільна / вимушена простота»). Лідери руху «добровільної простоти» виступають за зменшення кількості робочого часу та збільшення обсягу часу, проведеного з дітьми, друзями, родиною, а також у рамках художніх і соціальних практик допомоги суспільству. На думку Дж. Хіза і Е. Портера, ідея «добровільної простоти» ґрунтується на положеннях хіпі про відсторонення від консьюмерізму у бік «буттєвого споживання» [11, с. 299].

Формами такого активізму стали «Сіетлський фонд раціонального стилю» – некомерційна організація, яка підтримує модельєрів і покупців на позитивні соціальні та екологічні зміни у світі, висловлюючи себе через унікальний вибір стилю для роботи, будинку, дозвілля тощо. Її організатори пропонують купувати одяг місцевого кустарного виробництва, а в харчуванні використовувати продукти органічного місцевого походження. Інша організація – рух «Повільної їжі» з офіційною назвою «Міжнародний рух за захист

права на задоволення» пропагує регіональну кулінарію, відмову від фастфуду, екологічний туризм тощо.

На основі ідеї «добровільної простоти» оформились її практичні активістські рухи – «споживчий ретретизм», «дауншифтінг», «дегроус», «фрігалізм». Так, споживчий ретретизм – це рух за зміну повсякденного життєвого стилю, мотивований небажанням реалізовувати життєві стратегії, які вважаються «нормальними» в суспільстві споживання. Це стиль життя, альтернативний або девіантний для споживчого суспільства. Так, в Австрії і Великобританії майже чверть людей у віці 30–59 років протягом 10 років добровільно зробили такі довгострокові зміни у власному житті, які призвели до зниження їх доходу. Поширеність споживчого ретретизму на пострадянському просторі невідома.

Аналогічний з позиції «змінення» стилю життя рух «дауншифтіngu» – означає добровільну мету зниження статусної (кар'єрної) позиції, доходів та споживання і концентрації на саморозвитку. Дауншифтінг може проявлятися у зміні життєвих пріоритетів, зміні трудової зайнятості, у відмові від звичок (у сфері споживання), соціально-географічній мобільності та тощо. Вважається, що поняття «дауншифтінг» з'явилося до середини 1990-х років, але до цих пір має безліч смислів. Одні автори підкреслюють посилення особистого контролю у житті за рахунок мінімізації споживання. Інші акцентують увагу на зниженні робочої активності (кар'єрний дауншифтінг). В. Мерзлякова визначає «дауншифтінг» як індивідуальну поведінку, яка «пов'язана з усвідомленою відмовою від успішної, але повної стресів роботи (з відповідним зниженням доходу і соціального статусу), на користь спокійного життя, що дозволяє реалізувати власні мрії» [12, с. 34]. Інша дослідниця – Г. Запольских – пов'язала «дауншифтінг» із соціальною мобільністю і матеріальними можливостями середнього класу в західних країнах, чого не знайшла на пострадянському просторі взагалі [13]. І в цьому є певний сенс, оскільки рух «дауншифтіngu» не є рухом бідних, а є рухом представників вищої еліти та середнього класу. На пострадянському просторі термін «дауншифтінг» з'явився в середині 2000-х років. Дослідники намагалися перевести його або підібрати вдалий термінологічний аналог. У результаті лінгвістичних пошуків та суперечок з'явилося поняття «ушельство». Незаперечним фактом є наявність віртуального співтовариства прихильників споживчого ретретизму на пострадянському просторі в різних формах прояву. Так, послідовники «добровільної простоти» називали себе «беспонтовцями» і мінімізували витрати не тільки з ідеологічних міркувань, а й внаслідок економічної нестабільності.

Дегроус – напрям радикального розриву з традиційними моделями суспільства. Термін «degrowth» запропонований у 1971 р. Ніколасом Георгеску-Реген в роботі «Про ентропію і економічний процес», де висвітлені екологічні межі зростання індустріальної держави. Дискусія породила рух «Degrowth» у Франції, який наголошував на тому, що зростання в промислово-розвинених країнах виявилось соціально контр-продуктивним і екологічно нестійким. Серед засновників екологічної економіки – Герман Далі, професор Йоркського університету і автор книги «Як жити без зростання», Пітер Віктор, Вільям Рис, Чарльз Холл.

До сучасних форм активізму відносять фругалізм, який визначається як спосіб життя, заснований на системі цінностей, де стриманість у споживанні призводить до досягнення раціонального використання (збільшення терміну їх служби). У фругалізмі з етичних причин виключається багатство і технології його досягнення; поширюються бартер та інші види інтеракцій, що виключають гроші. Послідовники руху пропонують: 1) скорочення витрат за рахунок використання старого одягу, вторинної сировини; 2) відмову від «дорогих звичок» і культивування «стриманості» у фінансовій поведінці. В екстремальному вигляді фругалізм романтизує злидні, закликає до повернення до сільського прожитковому мінімуму і естетичних позбавлень аж до неолуддистських практик руйнування виробництва.

Отже, антиконс'юмеристські рухи, як правило, є лівими за політичною ознакою, а їх політичними тактиками є практики ненасильства – «виходу» з системи: «абсентеїзм», «невтручання», «тихий протест», «невизнання».

Варіантом активізму, який став популярним у сучасній політичній практиці, є «секстримізм» – екстремістські епатажні виступи українського незареєстрованого руху жінок, які іноді класифікуються як «радикальний ексгібіціонізм». Секстримізм не визнає себе феміністським рухом, а зазначає за мету захист жінок, легалізацію одностатевих шлюбів, протидію педофільї та проституції, захист свободи слова. Термін супроводжує діяльність організації «Femen», яка відома з 2009 р. через низку публічних акцій в Україні в 2010 р. проти «узурпації чоловіками всіх посад в Кабінеті Міністрів України», в 2012 р. у Стокгольмі – проти «всіх релігій, що дискримінують жінок». Більшість акцій є публічними, політичними і мають за мету привертання уваги до певної, нерідко приватної, проблеми, як-то акція топлес проти приїзду в Україну секс-туриста новозеландця Грега, або протест проти діяльності певних політичних осіб.

Відомою формою активізму є такий напрям соціально-політичного протесту, як крафтівізм, що включає елементи боротьби з нерівністю, підтримку фемінізму, захист навколишнього середовища. Їх діяльність зосереджена навколо практики судів – в першу чергу ув'язнення. Термін «крафтівізм» вперше був використаний в 2003 р. практиком цього руху – Бетсі Грір. Крафтівісти можуть використовувати різні техніки, але найчастіше це в'язання і вишивання. Вони втягнуті в антикапіталістичні та екологічні питання, а також тісно пов'язані з фемінізмом третьої хвилі. Серед форм самопрезентації – мистецькі проекти типу «Knitta», коли обв'язується поверхня вуличних об'єктів – ліхтарі, телеграфні стовпи, дерева певною символікою (наприклад, символікою ЛГБТ або антивоєнною символікою). Прикладом є гігантська рожева ковдра (пошила Маріанн Джорджс), якою накрили американський танк на знак протесту проти війни в Іраку. Бетсі Грір для проекту антивоєнного графіті вишивала побачені на вулицях малюнки, щоб помістити «небезпечне» графіті в «безпечний контекст» і ще раз нагадати, що в той час як уряди воюють, люди від цього страждають.

Всі вищезазначені форми сучасного активізму демонструють варіативність демонстративної поведінки, спрямованої не стільки на зміну соціально-політичної ситуації, скільки на демонстрацію власної позиції щодо неї. Очевидним є те, що ці форми активізму «карнавально перевертають» систему традиційної політичної участі, вірогідно через величезний рівень недовіри до неї як до механізму реального політичного процесу.

У порівнянні із терміном «соціально-політична активність» термін «соціально-політичний активізм» має негативний характер, підкреслює нетрадиційну, експресивно-екстремістську форму соціально-політичної поведінки, яка спрямована на не результат, а на демонстрацію протесту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Чистяков К. А. Убить за Россию! Из истории русского эмигрантского «активизма» 1918–1939 гг. // К. А. Чистяков. – М. : Изд-во Ипполитова. РГГУ, 2000. – 139 с.
2. Хиллер К. О месте Активизма / Курт Хиллер // Семиотика и Авангард: Антология / [Ред.-сост. Ю. С. Степанов, Н. А. Фатеева, В. В. Фещенко, Н. С. Сироткин. Под общ. ред. Ю. С. Степанова]. – М. : Академический Проект; Культура, 2006. – 1168 с. – С. 846–850.
3. Ханзен-Леве А. Русский формализм: методологическая реконструкция развития на основе принципа отстранения / Аге Ханзен-Леве. – М. : Языки русской культуры, 2001. – 672 с.
4. Титов В. Политическое перекаати-поле: куда податься политическому активисту, если он хочет заниматься политикой только по выходным [Электронный ресурс] / В. Титов, А. Газов // Особая буква. – Режим доступа : <http://www.specletter.com/politika/2013-05-02/politicheskoe-perekati-pole.html>
5. Философия: Энциклопедический словарь [Под ред. А. А. Ивина]. – М. : Гардарики. 2004.
6. Фридман П. За пределами традиционного активизма [Электронный ресурс] / Петри Фридман // Библиотека Свободы на сайте InLiberty.ru. – Режим доступа :

<http://www.inliberty.ru/library/study/845/>

7. Heath J. The structure of hip consumerism / J. Heath // *Philosophy & Social Criticism*. 2001. – Vol. 27. – Issue 6. – P. 1–17.
8. Ray P. *The Cultural Creatives* / P. Ray, S. Anderson. – New York : Harmony Books, 2000.
9. Овруцкий А. В. Морфология антиконсьюмеристских движений: источники, направления, практики / А. В. Овруцкий // *Журнал Социологии и социальной антропологии*. – 2011. – Т. XIV. № 5 (58). – С. 89–99.
10. Кляйн Н. NO LOGO. Люди против брендов / Н. Кляйн. – М. : Добрая книга, 2003. – 624 с.
11. Elgin D. *Voluntary Simplicity: Toward a Way of Life That is Outwardly Simple, Inwardly Rich* / Duane Elgin. – New York : W. Morrow, 1981.
12. Хиз Дж. Бунт на продажу / Дж. Хиз, Э. Поттер. – М. : Добрая книга, 2007. – 456 с.
13. Мерзлякова В. Альтернативные модели успешности в современной культуре: дауншифтинг / В. Мерзлякова // *Вестник общественного мнения*. – 2008. – № 4 (96). – С. 33–41.
14. Запольских Г. А. Дауншифтинг как социокультурный феномен современного общества / Г. А. Запольских // *Потребление как коммуникация – 2009 : Материалы 5 международной конференции, 26–27 июня 2009 г.* / [Ред. В. И. Ильина, В. В. Козловского]. – СПб. : Интерсоцис, 2009. – С. 75–77.